

Innspill til ny jordbruksmelding fra FMLA Oslo og Akershus

Fokus på *bærekraftbegrepet* og *urbant landbruk*

A. Bakgrunn

Betingelser for norsk jordbruksproduksjon har endret seg vesentlig siden dyptgripende strukturelle grep ble innført på 1950- og 60-tallet. Stedegne og lokale ressurser som areal, arbeidskraft, gjødsel og fôr ble erstattet med tilkjøpte og importerte. Ny kunnskap og tekniske tiltak innen jord- og plantekultur kompenserte for ulempene, og gjorde det mulig å spesialisere og regionalisere landbrukets matproduksjon. Relative, komparative fortrinn i ulike distrikter kunne utnyttes til en mer effektiv produksjon, nasjonalt sett. Driftsmessige endringer førte til større produksjon av mat og fôr enn aktuell etterspørsel, til tross for mindre bruk av lokale ressurser. Men miljøutfordringene ble etter hvert synlige. En næring som bygger på biologiske kretsløp følger andre lovmessigheter enn annen vareproduksjon. Det kan derfor stilles spørsmål ved den langsiktige bærekraften i de grep som ble tatt. Andre behov og betingelser, som vil møte norsk og internasjonal landbruksproduksjon det kommende 10-året og fram mot neste århundreskifte, nødvendiggjør en gjennomgang av landbrukspolitiske mål og virkemidler, nasjonalt og regionalt. I det følgende gjøres noen betraktninger med fokus på landbruket i Oslo og Akershus.

B. Utfordringer

Karakteristiske trekk ved jordbruket i vår region er lettdrevet dyrket jord i godt klima, og skog med høy bonitet. Det er et paradoks at gode naturgitte betingelser har gjort slike produksjonsarealer til landets mest utsatte og sårbare. Det er to hovedgrunner til dette:

1. Historisk sett har bosetting funnet sted i tilknytning til de beste landbruksarealene. Det gjør at presset for omdisponering til andre bruksformål blir stort når samfunnet utvikler seg. Fram mot 2030 sier prognosene at Oslo og Akershus må forvente en ytterligere befolkningsøkning på inntil 350 000 personer. Dette vil føre til behov for mer areal til boliger, næringsformål og kommunikasjonslinjer.
2. Spesialiseringen har ført til ensidig plantedyrking uten grovføretende husdyr i vår region. Kornproduksjon uten vekstskifte med gras har blitt den dominerende driftsformen, og dekker nå mer enn 80 % av jordbruksarealet. Antall brukere med melkeproduksjon er redusert til 131 i 2015 fra 2 500 i 1969. Ensidighet over tid representerer en trussel mot arealenes biologiske produksjonsevne, og er en utfordring for miljøet. Kompenserende praktiske tiltak, støttet av økonomiske og juridiske virkemidler, iverksettes for å motvirke uheldige konsekvenser.

Forenklete driftsopplegg med svak lønnsomhet sammenliknet med alternative inntektsmuligheter i andre yrker, mindre varierte kulturlandskap samt miljø- og ressursmessige utfordringer for øvrig (2.), forsterker presset mot jordvernet (1.).

Argumenter for å bevare arealer til landbruksproduksjon svekkes når netto samfunnsnytte avtar, både i samfunnet og innad i næringen. utfordringer knyttet til klima, transport, ressursbruk og en økende befolkning skulle nå tilsi en opprusting av landbruket i vår region. Behov for større matproduksjon internasjonalt og nasjonalt, mer kortreist mat, bedre matvaresikkerhet og en god miljøtilstand forutsetter et mer allsidig og robust landbruk. **Bærekraftbegrepet** kan med fordel brukes som rettesnor for en gjennomgang av landbrukspolitiske mål og virkemidler i et mellomlangt og langsiktig perspektiv.

C. Mål og virkemidler i ny melding om jordbrukspolitikken – bærekraftig landbruk

Et bærekraftig landbruk, som tar hele landet i bruk, må bygges på tre pilarer som støpes etter maler forankret i regionale forutsetninger og særpreg:

- 1) **Miljø- og ressursforvaltning** (miljømessig bærekraft) i et langsiktig perspektiv.
- 2) **Landbrukets samfunnsbidrag** (sosial bærekraft) som leveranse av varer og tjenester som befolkningen etterspør.
- 3) **Driftsøkonomi** (økonomisk bærekraft) på et akseptabelt nivå for landbrukets yrkesutøvere.

De tre pilarene må bære byggverket sammen, nasjonalt og regionalt. Svakheter i den ene vil svekke de to andre, og redusere bærekraften i byggverket som helhet. **Det er derfor vesentlig at bærekraftbegrepet gjøres overordnet i forhold til landbrukspolitiske mål og tiltak, også på jordbruksområdet.** Gode styringsmekanismer («good governance») på alle nivåer er en forutsetning for å oppnå god balanse mellom de tre pilarene i forvaltningen og i praktisk landbruk. En riktig bruk av bærekraftbegrepet vil gi landbruket det beste grunnlaget for bidra til det *grønne skiftet, bio- og kretsløpsøkonomi.*

1) Miljø- og ressursforvaltning i et langsiktig perspektiv

- a. Et restriktivt vern av høyproduktive landbruksarealer mot omdisponering til andre formål må videreføres og forsterkes, herunder effektive verktøy i tilknytning til særlover og planlover. En ”nullvisjon” for omdisponering av arealer av nasjonal og regional betydning bør innføres. Et restriktivt jordvern vil indirekte påvirke etableringsvalg mellom regioner, og bygge opp under en aktiv distriktpolitikk med redusert tilflytting til sentrale områder som Oslo og Akershus på sikt og landbruk/ressursutnytting over hele landet.
- b. Jordvernet må også omfatte arealenes biologiske produksjonspotensial. Tiltak knyttet til regionale miljøplaner må opprettholdes og videreutvikles på et høyt nivå for å motvirke uheldige konsekvenser av ensidig planteproduksjon, både med hensyn til arealenes fruktbarhet, kvaliteter og biologisk mangfold i kulturlandskapet og økologisk tilstand i vannforekomster. Det grovfôrbaserte husdyrholdet må opprettholdes og helst styrkes på sikt for å utnytte vekstskiftefordeler.

- c. Kretsløpsjordbruk med resirkulering av næringsstoffer fra byer og tettsteder til jordbrukets planteproduksjon må utvikles videre med basis i aktuelle krav til renhet og hygiene, og som bidrag til det grønne skiftet. Klimagunstige, klimatilpassede og lavenergi driftsopplegg med redusert avhengighet av tilførte, ikke-fornybare ressurser som fosfor og kalium, må videreutvikles.

2) Landbrukets samfunnsbidrag – leveranse av varer og tjenester som befolkningen etterspør

- a. Dersom hovedprinsippene for regionalisering av landbrukets matproduksjon skal videreføres, vil Oslo og Akershus fortsatt produsere korn til mat og fôr for et større geografisk område. Nye behov og betingelser, jf. pkt. B, tilsier likevel en dreining mot større allsidighet og bredde i tilbudet av produkter (frukt, grønt og husdyrprodukter), og til en voksende befolkning i landbruksnære byer og tettsteder. Lokal og regional foredling av råvarer er et viktig satsingsområde.
- b. Et aktivt landbruk med gode relasjoner til samfunnslivet lokalt og regionalt vil bygge allianser og forståelse for landbrukets muligheter og behov, styrke landbrukets omdømme, og bidra til å legitimere et strengt vern av landbrukets produksjonsarealer og produksjonsmuligheter.

3) Driftsøkonomi på et akseptabelt nivå for landbrukets yrkesutøvere

- a. Viktige samfunnsoppgaver under 1) og 2) vil ikke kunne ivaretas uten at økonomien i aktuelle produksjoner ligger på et akseptabelt nivå. Det er allerede tendenser til at arealer, som oppfattes som marginale i våre fylker mht lønnsomhet grunnet arrondering, topografi og beliggenhet, ikke blir benyttet eller holdt i tilstrekkelig god hevd. Dette vil kunne svekke matproduksjonen ytterligere, men også landbrukets omdømme og landbrukspolitikken legitimitet. Alternative sysselsettingsmuligheter må derfor ikke brukes som argument mot behovet for bedret lønnsomhet i jordbruksproduksjonen.
- b. Tid og tilgjengelighet er begrensende faktorer, spesielt for brukere i vår region, og tid er penger. Lovverk, forskrifter og offentlige forvaltningssystemer må innrettes effektivitet med sikte på god tilgjengelighet, resultatoppnåelse, kvalitetssikring, kontroll og rettssikkerhet. Det er viktig med et kontinuerlig fokus på dette.

D. Urbant landbruk

De siste årene har interessen for dyrking av mat økt i Oslo, Trondheim, Bergen og i flere andre byer og tettsteder i Norge tiltatt i betydelig grad. Urbant landbruk, eller «urban farming» og «urban agriculture» i engelsk tale har etablert seg som et begrep i media og i offentligheten.

Urbant landbruk består av to deler:

1. Tradisjonell gårdsdrift i urbane områder som leverer varer og tjenester direkte til byens eller tettstedets befolkning.
2. Dyrkingsaktiviteter uten direkte næringsøkonomisk betydning som ofte har et sosialt formål i tillegg til lokal matproduksjon.

Urbant landbruk kan bidra til kunnskapsutveksling mellom landbruket og bybefolkningen, utvikling av gode møteplasser mellom bonde og forbruker i byen, utvikling og styrking av nettverk mellom bonde og forbruker, og gi landbruket muligheter som tjenesteleverandør til urbane strøk.

I Oslo har ulike satsinger og tiltak over tid bidratt til at stadig flere forbrukere ønsker å dyrke grønnsaker, bær og frukt til eget forbruk på ulike lokaliteter. Bynære gårder leverer varer direkte til forbrukere gjennom f.eks. Oslo kooperativ. Modellen sprer seg nå til flere byer i landet. Andelslandbruk etableres i et stadig større antall nær tilknytning til byer og tettsteder, og har lange ventelister for kjøp av andeler mange steder. Dette er med å styrke matvareberedskapen.

Norges Bondelag har nylig lyst ut en stilling som Norges første bybonde med arbeidssted Losætra i Bjørvika midt i Oslo. Det tidligere byrådet i Oslo har fremmet en egen landbruksmelding som i all hovedsak fokuserer på urbant landbruk. Det nye byrådet vil så langt vi er orientert forsterke denne meldingen ytterligere på dette området og bidra til at flere bydeler kan tilrettelegge for urbane dyrkingsaktiviteter av ulike slag.

Urbant landbruk innebærer en «folkeliggjøring av landbruket», styrker landbrukets og bondens omdømme, og respekten for matproduksjon. Det kan gi bønder i byens nærhet nye inntektsmuligheter. Urbant landbruk bidrar også til å styrke jordvernet og bevisstgjøre befolkningen i forhold til betydningen av å gi landbruket rammebetingelser som muliggjør «kvalitetsproduksjon av mat i kvalitetsomgivelser».

Urbant landbruk bør derfor løftes fram som et tema i den nye stortingsmeldingen.

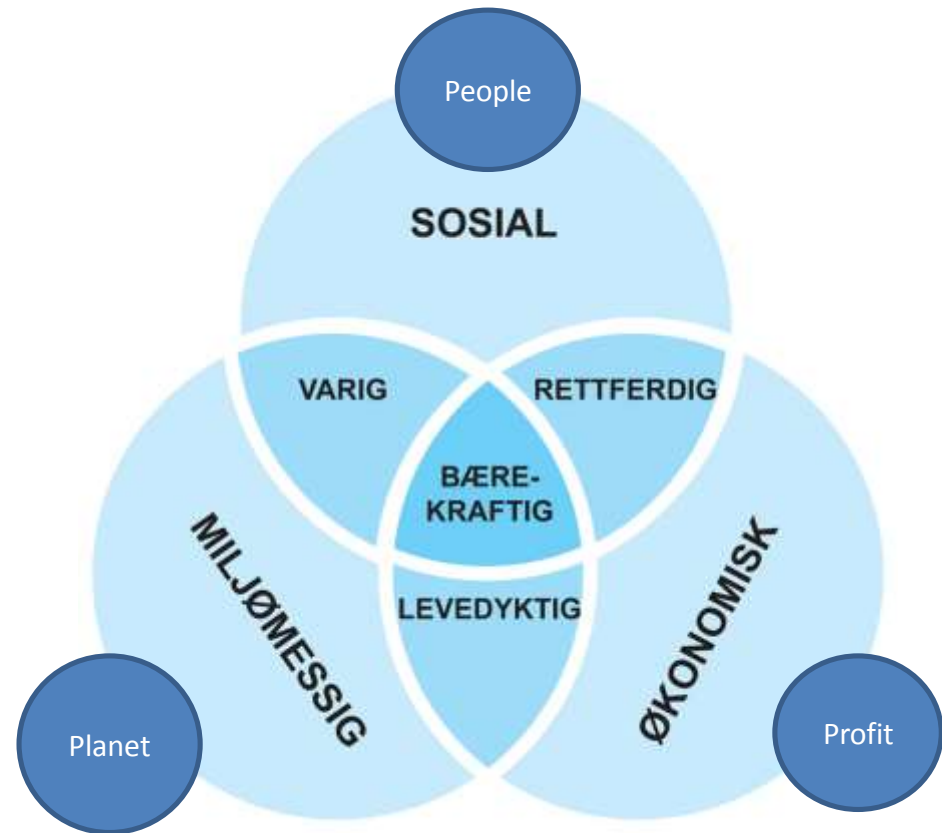
27.1.2016.

Morten Ingvaldsen
Landbruksdirektør
Fylkesmannen i Oslo og Akershus

Bærekraftbegrepets opprinnelse – 3 pilarer

«**Bærekraftig samfunnsutvikling** imøtekommer dagens behov uten å forringe kommende generasjoners muligheter til å få dekket sine»

Brundtland-kommisjonens rapport «Våre felles framtid» - 1987

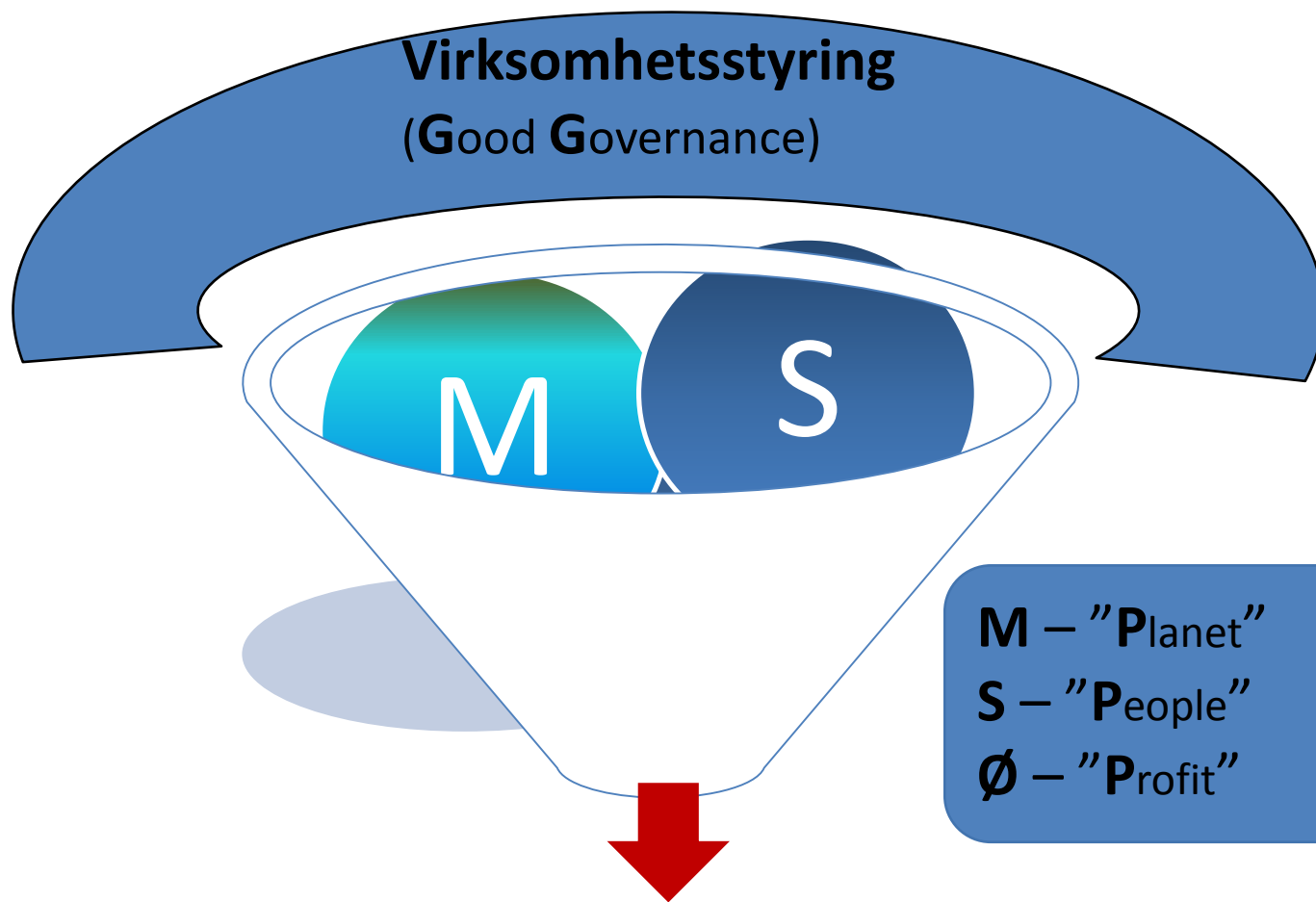

Pilar 4: Good governance Helhetlig bærekraftbegrep

Etter Brundtland-kommisjonens rapport «Vår felles framtid» i 1987, der de 3 bærekraftpilarene ble introdusert, har det kommet til en fjerde:

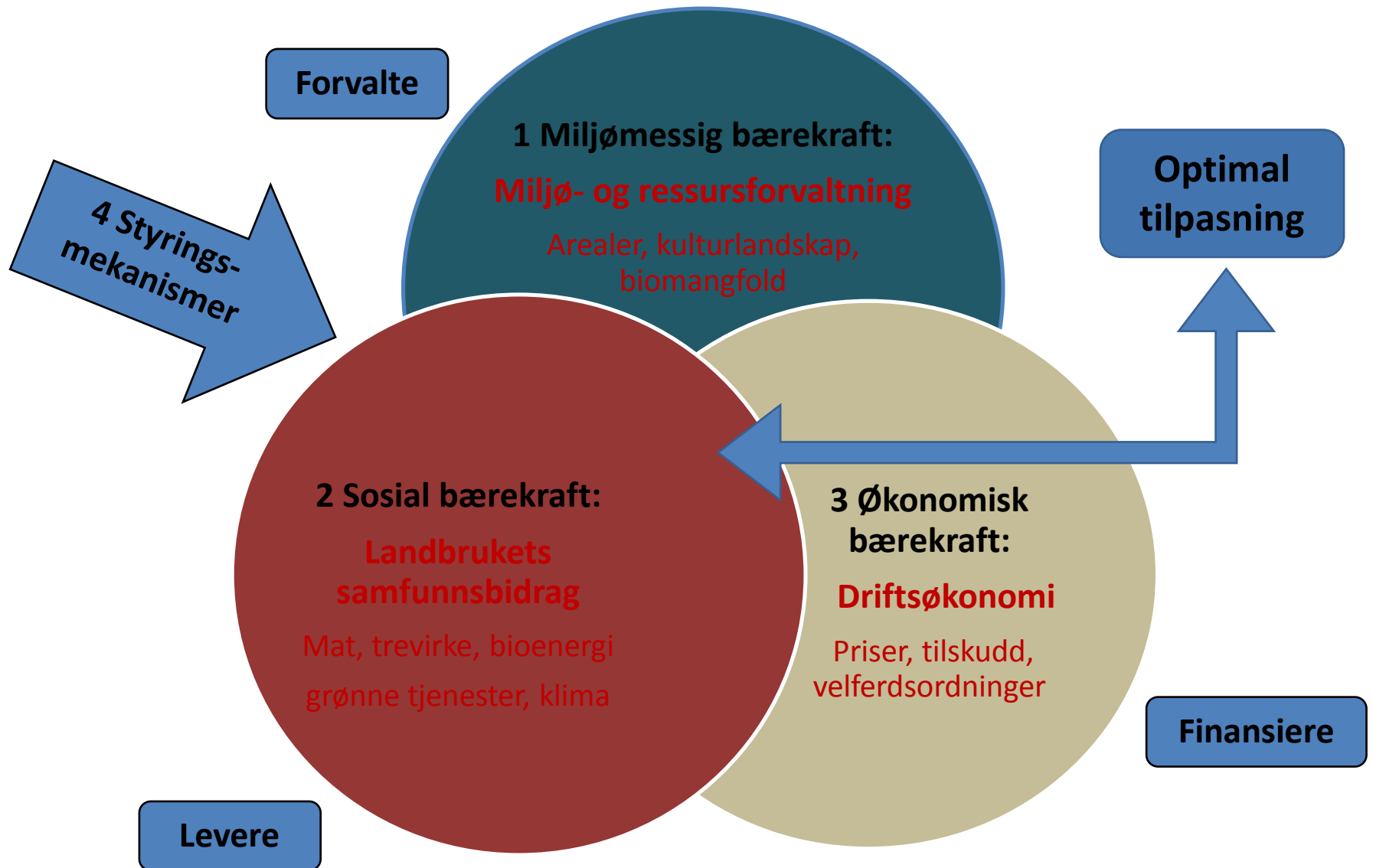
- **Good Governance** (styringsmekanismer) – gjelder for offentlig og privat sektor, og for alle nivåer i forvaltningen for å skape så god balanse som mulig mellom de 3 grunnpilarene.
  - Dermed har vi:
    - Sosial bærekraft (People)
    - Miljømessig bærekraft (Planet)
    - Økonomisk bærekraft (Profit)
    - Good Governance
- ➡ «3 P + G»
- «Tripple Bottom Line»
- Ingen driftsformer i landbruket (konvensjonelle, tradisjonelle, økologiske, kretsløpsbaserte ...) er pr. definisjon bærekraftige i dag. Alle har styrker, svakheter, muligheter og utfordringer i forhold til bærekraftpilarene. Derfor trenger vi en «mangfoldstrategi» (utvikling av flere retninger og driftsformer parallelt) for å møte kjente og ukjente utfordringer i forhold til miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft og balansen mellom disse.
  - For landbruket er det vesentlig at sosial bærekraft (landbrukets samfunnsbidrag) og økonomisk bærekraft defineres som en tydelig del av et helhetlig bærekraftbegrep sammen med miljømessig bærekraft. Målstrukturen i St. meld. 9 kan, slik vi ser det, tolkes i en annen retning fordi mål 4, Bærekraftig landbruk, i all hovedsak henspeiler på miljømessig bærekraft.
  - Bærekraftbegrepet bør være overordnet alle aktuelle hovedmål og driftsformer i landbrukspolitikken, se illustrasjon vedlagt (upresis – bare for å antyde prinsippet).

Bærekraftig utvikling
"Tripple bottom line"
"3 P + G"

Bærekraftig landbruk

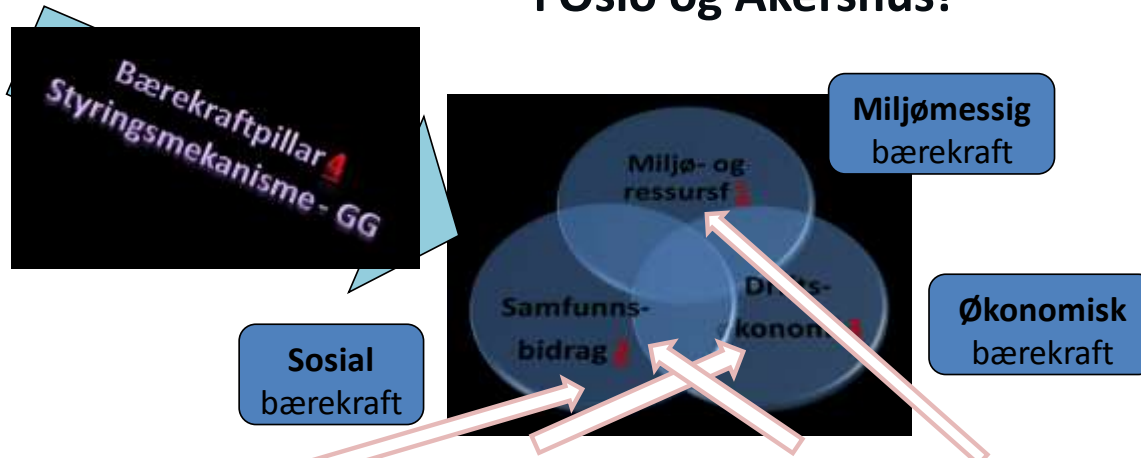
Bærekraftig landbruk i Oslo og Akershus

”På jobb for et bærekraftig landbruk
i Oslo og Akershus!”

Bærekraftig landbruk og stortingsmelding 9

”På jobb for et *bærekraftig landbruk* i Oslo og Akershus!”

Matsikkerhet	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk
Økt bærekraftig matproduksjon	Sikre bruk av landbruksarealer	Konkurransedyktige verdikjeder og robuste enheter	Beskytte arealressursene
Trygg mat og fullverdig kosthold	Styrke og bidra til sysselsetting og bosetting	Gode kompetansemiljø	Produksjon av miljøgoder
Ivareta forbrukerinteresser	Politikk tilpasset regionale muligheter og utfordringer	Konkurransedyktige inntekter	Sikre naturmangfold
Norge som konstruktiv internasjonal aktør			Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen
Videreutvikle Norge som matnasjon			Redusere forurensingen fra jordbruket